

Mission i kontekst

Signe Thorup Elmelund

Opgave afleveret i TM2009 Mission i kontekst ved Fjellhaug International University
College Danmark i foråret 2016

Resumé:

Epistemologien kan beskrives som en stiltiende vidensdimension, der påvirker tankemønstre, adfærd og kommunikation på et ubevidst plan. Den kan opdeles i tre grundlæggende positioner: positivisten, instrumentalisten og den kritiske realist, som vil hvad hver deres tilgang til mission. Dette uddybes her med fokus på de forskellige udtryk epistemologien får i folkekirkens møde med muslimer.

Den positivistiske missionær nærer en stærk tiltro til fuldkommenheden af sin egen erkendelse. Det resulterer i et missionerende møde præget af et radikalt kald til omvendelse, skarp konfrontation og misforståelser, som følge af manglende kontekstualisering af budskabet.

Den instrumentalistiske missionær har en relativistisk sandhedsopfattelse, hvor religionens gyldighed ligger i dens funktion for mennesket. I det missionerende møde vil der således være en stor opmærksomhed på kontekstualisering, men ofte i en sådan grad at evangeliets indhold helt bestemmes af modtageren.

Den kritisk-realistiske missionær tror på muligheden for en objektiv erkendelse, som dog altid vil være subjektivt præget. I det missionerende møde ønsker vedkommende således at fastholde både kristendommens universelle sandhedskrav og respekten for den ikke-kristne.

Opgave i TM2009

Mission i kontekst

10 ECTS

Kursus: Mission i kontekst, TM2009

Kandidat: 508

Vejleder/faglærer: Kristian Mogensén

Godkendt opgaveordlyd:

Gør rede for den rolle epistemologi kan have, når en person fra én kultur kommunikerer bibelens budskab til mennesker i en anden kultur, og drøft hvad det kan have af konsekvenser, hvis man ikke er bevidst om epistemologiens rolle i kommunikationen af bibelens budskab.

Hent inspiration i citatet af Donald Stults, og gør brug af pensumlitteratur og andre relevante kilder.

“A culture creates its own epistemological system that is compatible with its view of reality, which is the cognitive grid that superintends how one perceives and communicates. Language, with all of its concrete, abstract, conceptual, and structural functions, reflects the cultural worldview and the epistemological paradigm. What makes this significant is that all these patterns, structures and systems, are largely unconscious, and becomes, as Michael Polanyi says, a tacit dimension of knowing.”

(Donald Le Roy Stults (2008): Grasping truth and reality: Lesslie Newbigin's Theology of Mission to the Western World. Eugene: Wipf & Stock)

Fjellhaug International University College
Forår 2016

Indhold

Indledning.....	138
Problemstillingen.....	138
Opgaveformulering og fremgangsmåde.....	138
Epistemologiske grundpositioner i det missionerende møde.....	139
Afsender- og modtagergruppe	139
Den positivistiske missionær	140
Den intrumentalistiske missionær.....	142
Den kritisk-realistiske missionær.....	144
Den stiltiende videns dimension.....	147
Konklusion	150
Litteratur	152

Indledning

Problemstillingen

Den folkelige debat i Danmark i det nye årtusinde har været præget af et fornyet fokus på religion og forskellige verdensanskuelser. Det har den i takt med, at verden er blevet mindre, globaliseringen har sat sit præg, terror er kommet på dagsordenen, flygtningekriserne ruller. Vi kan måske næsten høre Huntington synge med om civilisationernes sammenstød. Danmark må forholde sig til en multikulturel og multireligiøs virkelighed. Her må også den danske folkekirke tage stilling, og i den forbindelse kommer mission, på tværs af kultur og religiøst ophav, til at spille en stor rolle. Førhen har opgaven ligefor været at forkynde budskabet til en kulturkristen befolkning, hvoraf langt størstedelen har været døbte. Det billede er ved at ændre sig.¹ Dels fordi sekulariseringen fortsat har vind i sejlene, men også fordi der nu i Danmark er større grupper af minoriteter med en anden religiøs overbevisning end den kristne, herunder hovedsageligt muslimer.² Det gør mission i folkekirken til et anliggende med en ny karakter. Et centralt spørgsmål bliver nu: "Hvorfor skulle mennesker med et veldefineret religiøst verdensbillede, som er markant anderledes end det kristne, opgive dette til fordel for det kristne?".³ Hvis folkekirken skal give svar på et sådant spørgsmål, må den først spørge sig selv om noget andet, men lige så grundlæggende, nemlig med hvilket epistemologisk udgangspunkt og hvilken tilgang til mission den vil møde disse mennesker?

Opgaveformulering og fremgangsmåde

Nærværende undersøgelse vil se på epistemologiens rolle, når en person fra én kultur kommunikerer Bibelens budskab til mennesker i en anden kultur, og herunder hvilken betydning det kan have at negligere dennes rolle. Der indsnævres til et primært fokus på, hvordan afsenderens epistemologi påvirker dennes tilgang til mission. Som case anvendes den danske folkekirkes møde med muslimer af anden etnisk og kulturel baggrund, som befinder sig i Danmark.

Når forskelligheden i afsender- og modtagerkultur her spiller en væsentlig rolle, skyldes

¹ Bektovic 2004a: 72

² Dahl 2016

³ Redse 2008: 104

det, at det netop er denne forskel, der skubber mission frem på dagsordenen og gør folkekirkens interne epistemologiske forskelle tydelig.

Hoveddelen vil bestå i en undersøgelse af forskellige epistemologiske positioners tilgang til mission med eksemplificerende folkekirkelige skikkelser.

Denne leder frem til en efterfølgende drøftelse af, hvilke følger det kan have, hvis folkekirken ikke er bevidst om epistemologiens betydning i formidlingen af Bibelens budskab. Her tages afsæt i citatet af Donald Stults.

Epistemologi bruges i denne opgave som et antropologisk begreb, der betegner den erkendelsesstruktur og -tilgang som er bestemmende for bl.a. personens vurderinger, adfærd og kommunikation.

”Folkekirken” referer i denne opgave primært til ledende skikkelser inden for institutionen det være sig biskopper, præster eller andre afgørende aktører og meningsdannere.

Generaliseringer vil nødvendigvis finde sted i en så begrænset opgave. Det er forhåbningen, at undersøgelsen alligevel kan være anvendelig i at pege på generelle tendenser.

Særligt har brugen af konkrete eksempler sine svagheder.

Epistemologien er erkendelsens bagtæppe, og derfor sjældent noget som italesættes eksplicit. Derfor må der tolkes på de enkelte personers udsagn i et forsøg på at komme bag om disse. I denne proces kan det, mod hensigten ske, at nogle vil kunne opleve sig misrepræsenteret i større eller mindre grad.

Epistemologiske grundpositioner i det missionerende møde.

Afsender- og modtagergruppe

I karakteriseringen af afsender- og modtagergruppen anvendes Safet Bektovic’s kategorier. Han skelner dels mellem kirkekristne, kulturkristne og engagerede kristne⁴, og dels mellem traditionelle muslimer, kulturmuslimer, ideologisk-politiske muslimer og

⁴ Bektovic 2004a: 72–76. Her er kategorierne ’Naturvidenskabeligt troende’ og ’Kristne med indvandrerbaggrund’ udeladt.

moderne muslimer.⁵ Denne kategorisering er fra 2004. Selvom billedet af muslimer og kristne i Danmark har ændret sig over den mellemliggende tid, anses kategorierne stadig for anvendelige.

Mangfoldigheden er naturligvis stor indenfor disse kategorier. Særligt modtagergruppen er heterogen. At være muslim er ikke en veldefineret sociologisk gruppe, men har en enorm diversitet både hvad angår religiøse grupperinger, nationalitet, velstand, uddannelse og kultur.⁶

Når vi betragter modtagergruppen vil forholdet til da'waen – invitationen til Islam – have en særlig relevans. Det er et begreb, som kan have en meget varierende rolle. Nogle giver udtryk for, at de ikke ønsker at missionere eller konvertere andre. De bruger således da'wa som et begreb blandt muslimer til styrkelse af troen. Andre bruger da'wa som udtryk for et kald til at konvertere ikke-muslimer til muslimer. Altså er der stor forskel på, hvordan muslimer forholder sig til kristne.⁷ Dette reflekterer også forskellige epistemologiske synspunkter. I henhold hertil anvendes Mogensens skelnen mellem supersessionister, revisionister og økumenister.⁸

Grundlæggende kan vi tale om tre epistemologiske grundpositioner. Disse kan findes både i afsender- og modtagergruppen, men ofte i mellemformer. Vi vil nu se på disse tre positioner i relation til det missionerende møde.

Den positivistiske missionær

En positivistisk epistemologi, eller en naiv realisme, som den med et mere negativt udtryk kan betegnes, er en position, som nærer en stærk tiltro til sin egen fuldkommenhed.⁹ Positionen er rundet af en rationalistisk tradition, hvor det blev antaget, at videnskaben gav en akkurat beskrivelse af virkeligheden. Det antages her, at det er muligt at have en erkendelse, som svarer nærmest præcist til virkeligheden.¹⁰ Der

⁵ Bektovic 2004a: 63–67. Her er kategorien 'muslimer med konverteringserfaring' udeladt.

⁶ Bektovic 2004a: 58–59; *Information*: Bennike 2016

⁷ Mogensen 2003: 298–299

⁸ Mogensen 2003: 299

⁹ Naiv idealisme er en position, vi ikke vil behandle i opgaven, men som har mange lighedstræk med positivismen. Her opfattes den menneskelige tanke som fundamental og den emperiske verden som vilkårlig. (Hiebert 1994: 27–28)

¹⁰ Hiebert 1994: 21–23

er altså en streng korrespondance mellem sproget og virkeligheden, og positivistens overbevisning er den åbenlyst og objektivt sande.¹¹

Positivisten vil således, i missionsøjemed, være hurtig til at fordømme dem, han eller hun er uenig med, det være sig andre som forkynnder evangeliet, eller dem han eller hun selv forsøger at forkynde det for. Det kan positivisten gøre, fordi kun én enhedsteori kan være tilfredsstillende, og dermed bliver alternativer til egen forståelse forkerte.¹² Idet sandheden er konstrueret ud fra empiriske fakta, som stykkes sammen til den sande helhedsforståelse, er andre religioner således gennemgribende falske.¹³ Det betyder desværre, at positivisten går glip af at få skærpet sine egne synspunkter i mødet med den anden.¹⁴

Det betyder også, at omvendelse kræver absolutte og radikale ændringer helt ned i detaljerne. Evangelisationen ses ligeledes som en kamp mod det onde i de andre religioner, en tilgang virker ofte arrogant på den ikke-kristne.¹⁵

Blindheden over for sprogets begrænsning får udslag i bibeloversættelse såvel som forkyndelse.¹⁶ Det betyder, at det muligvis er et andet budskab, som når modtageren, end det som egentlig var tiltænkt. Tilliden til sproget medfører også ofte, at helt specifikke formuleringer kan få afgørende vægt, og fokus bliver på den korrekte kognitive formulering, ofte på bekostning af opmærksomhed på følelser og applicering.¹⁷

Positivsten findes sjældent i sin rene form, men positivistiske elementer ses indenfor forskellige grene af folkekirken hos engagerede kristne og kirkekristne.

Tilliden til sproget kan være en særlig fare for den, som giver Bibelens ord høj autoritet. I folkekirken vil det særligt være højrefløj. En faldgruppe kan for denne gruppe bl.a.være at antage en komplet lighed mellem Bibelens ord og deres egen teologi.¹⁸

Det tidehvervske mantra om ikke at ænse antallet af kirkegængere, men blot fokusere på ordets forkyndelse, kan ligeledes ses som en positivistisk faldgruppe. Denne gruppes kobling af kristendom og dansk kultur kan også have visse ligheder med den positivistiske kobling, mange af 18- og 1900-tallets missionærer lavede, mellem vestlig civilisation og kristendom.¹⁹

¹¹ Redse 2008: 104–105

¹² Hiebert 1999: 38–41

¹³ Hiebert 1994: 48–49; Hiebert 1999: 28–29

¹⁴ Hiebert 1994: 46

¹⁵ Hiebert 1994: 50

¹⁶ Hiebert 1999: 27

¹⁷ Hiebert 1999: 19–21

¹⁸ Hiebert 1999: 19

¹⁹ Hiebert 1999: 24–25

Hiebert påpeger ligeledes, at de fleste kristne ikke undersøger deres epistemologiske udgangspunkt og antager, at deres læsning af Bibelen er uden bias.²⁰

En positivistisk muslim og en positivistisk folkekirkepræst vil være fælles i et ønske om at omvende hinanden, og i en radikal skepsis overfor det multireligiøse. Ahmad er et eksempel på en ideologisk-politisk muslim, som har et positivistisk udgangspunkt. Han giver udtryk for, at hans tro er baseret på intellektuelle argumenter.²¹ Dog er det Koranen selv, som er bevis for dens uomtvistelige sandhed. Således gives ikke et grundlag for samtale med den, som ikke anerkender Koranen. Argumentet bygger derimod på, at Koranens troværdighed skulle være selvindlysende. Han anser da også kristendommen for at være falsk, og kan placeres som en supersessionist, der mener, at Islam har erstattet kristendommen.²² Disse to parter møde vil blive en eksplicit konfrontation, dog præget af en enighed om uenigheden.

Sådan vil det ikke være med den positivistiske præsts møde med en instrumentalistisk muslim, som typisk vil være en kulturmuslim eller evt. en moderne muslim. Her kan den epistemologiske forskel f.eks. betyde, at præsten vil savne, ikke en positiv reaktion, men en reaktion i det hele taget. Muslimen vil, som økumenist, nemlig ikke opleve præstens synspunkter som en trussel.

Præstens møde med en kritisk-realistisk muslim vil placere sig et sted mellem de to skildrede møder.

Den instrumentalistiske missionær

Instrumentalisten har opgivet sandhedsbegrebet, fordi det ikke er muligt at undsige sig sit paradigme og betragte en ydre og objektiv verden.²³ Sandheden er blot, hvad et individ eller en gruppe konstruerer for dem selv.²⁴ Dette fører til en teologisk relativisme, som ifølge kritikere gør, at selve kristendommen opgives.²⁵ I hvert fald står det tilbage, at det samlede verdensbillede er tabt.²⁶

²⁰ Hiebert 1994: 26

²¹ Bektovic 2004a: 96

²² Bektovic 2004a: 99

²³ Hiebert 1999: 39–40; Hiebert 1994: 29

²⁴ Redse 2008: 105–106

²⁵ Hiebert 1999: 58; Hauge 2003: 117

²⁶ Hiebert 1999: 54–55

En instrumentalistisk præst vil opfatte frelse som et liv i værdighed og solidaritet, og kategorier som befrielse og retfærdighed vil primært tolkes timeligt.²⁷

Når biskop Peter Skov Jakobsen udtaler, at vi ikke skal se flygtninge som potentielle kristne, er det udtryk for en instrumentalistisk tendens.²⁸ Positionen har nemlig ikke omvendelse som missionens mål, men i stedet dialog og øget intern forståelse.²⁹

Baggrunden for dette er en pragmatik, som har sine rødder hos bl.a. Kuhns paradigmatheori. Her er ikke noget objektivt grundlag, hvorudfra verdensbilleder kan sammenlignes. En religion kan således ikke have sandhedspatent, og konversion sker på baggrund af subjektive præferencer.³⁰ Dette ses skarpt udtrykt af tidligere Biskop Kjeld Holm i *Kristeligt Dagblad* d. 3. januar 2014.³¹ Her udtaler han, at enhver selv må finde ud af, hvor vedkommende hører til, og at han selv ikke er sat til at bedømme, om han har sandheden frem for andre. Her ses den instrumentalistiske forkastelse af traditionel mission, som da også tydeliggøres ved, at Kjeld Holm ikke ønsker at anvende ordene mission og omvendelse. Instrumentalisten kan godt anse kristendommen for at være den bedste religion, men nogen egentlig særstilling får den ikke. Religionen skal blot være brugbar. Missionæren skal hjælpe folk med deres livsproblemer og kan evt. hjælpe dem med at forbedre deres religion.³² Der er således også åbenhed overfor fællesreligiøse gudstjenester, hvilket folkekirken så sine første ansatser til d. 6. april 2016 ved en mindehøjtidelighed i Københavns Domkirke, med stor debat til følge.³³ Det fremstår tydeligt, hvorledes komparative religionsstudier og pluralistisk religionsteologi er en del af baggrunden for denne tilgang til andre religioner.³⁴

Instrumentalisten har en selvopfattelse af at være åben over for alternative positioner og vil gerne tage ved lære af andre religioner. Kritikere vil dog invende, at der reelt ikke er noget drive til at reevaluere positionen, pga. af det fraværende sandhedskrav.³⁵

Tværtimod er der en tendens til at møde uenighed med en smilende lethed.³⁶

Instrumentalistens syn på sproget er præget af Wittgensteins sprogteori, hvor ord er gennemgribende kontekstbestemte. Styrken i missionsøjeblikket er her, at fokus rettes

²⁷ Hiebert 1999: 57; 60

²⁸ *Jyllands Posten*: Vibjerg og Vestergaard 2015

²⁹ Hiebert 1999: 60; 63

³⁰ Hiebert 1999: 43–44; Redse 2008: 105–106

³¹ *Kristeligt Dagblad*: Jensen 2014

³² Hiebert 1994: 49

³³ *Kristeligt Dagblad*: Birk 2016

³⁴ Hiebert 1999: 62–63

³⁵ Hiebert 1999: 114; 46

³⁶ Hiebert 1999: 103

mod, hvad modtageren faktisk forstår ved det, som siges. Taget i sin yderste konsekvens kan det dog også betyde, at bibeloversættelse og forkyndelse relativiseres således, at modtagerens situation helt bestemmer budskabet.³⁷

En konsekvens af instrumentalismen kan være internalisering. Her hæftes den kristne virkelighed udelukkende til den troendes sjæl, og ikke historiske begivenheder.

Teologien bliver således antropocentrisk og følelsesorienteret.³⁸ Det kan også betyde, at fokus på gerninger tilsidesættes til fordel for intentionen.³⁹

Den instrumentalistiske kristne vil typisk være en kirkekristen eller kulturkristen, og således vil den instrumentalistiske præst også appellere til disse grupper. Vedkommende vil i mødet med den positivistiske muslim vise åbenhed, men formodentlig vil muslimen tage skarp afstand til præstens liberalitet, da det netop er et liberalt vestligt tankesæt, som har skubbet en del unge muslimer til at vælge en mere radikal udgave af islam end deres forældre.⁴⁰

Kulturmuslimen Selma og den moderne muslim Ashya har begge instrumentalistiske tendenser. Selma mest udpræget idet hun mener, at hun lige så vel kunne have været kristen.⁴¹ Ashya idet hun citerer Tariq Ramadan "Din tro er for dig og min tro er for mig".⁴² En instrumentalistisk præst vil i mødet med dem kunne starte et fint dialogarbejde, som kan have positive samfundsmæssige konsekvenser.⁴³ Selma vil næppe konvertere pga. hendes overfladiske forhold til religion, men Ashya vil også næppe, idet præsten ikke vil hævde noget sandhedskrav på kristendommens vegne.

Et møde med en kritisk-realistisk muslim vil have elementer af distance og misforståelse mens en samfundsgavnlig dialog også vil være mulig.

Den kritisk-realistiske missionær

Den kritiske realist har, ligesom positivisten en opfattelse af, at det er muligt for den menneskelige erkendelse at erfare en objektiv virkelighed. Dog er vedkommende ikke

³⁷ Hiebert 1999: 40–41; 61

³⁸ Hiebert 1999: 57

³⁹ Hiebert 1999: 61–62

⁴⁰ *Information*: Bennike 2016

⁴¹ Bektovic 2004a: 87

⁴² Bektovic 2004a: 111

⁴³ Redse 2008: 114–115

naiv, men *kritisk* i relation til denne mulighed.⁴⁴ Dvs. at erkendelsen aldrig er et eksakt billede af virkeligheden, men præget af subjektets fortolkningsramme og forståelseshorisont.⁴⁵ Videnskaben kan således komme frem til gyldige teorier, som repræsenterer virkeligheden, omend de ikke leverer en ren sandhed. På samme måde kan der aldrig være et 1:1 forhold mellem Bibelen og teologien.⁴⁶ Teologien vil altid gå på kompromis med åbenbaringen.

Det betyder, at den kritisk-realistiske må være åben overfor at revurdere sine synspunkter i mødet med andre, samtidig med at det fastholdes, at modstridende positioner ikke kan accepteres samtidigt.⁴⁷

Der er således, modsat hos instrumentalisten, et ideal at adskille det sande fra det falske.⁴⁸ Arne Redse hævder, at denne sandhedsforståelse er nødvendig, hvis ikke man vil modsige kernen i den kristne tro, således placerer han sig selv som kritisk realist.

Leif Vestergaard, tidligere formand for stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde, giver ligeledes udtryk for kritisk-realisme. Han fastholder, at vi skal lytte til og elske også den, som har en anden religion, samtidig med at vi fastholder kristendommens sandhedskrav og deler evangeliet med den anden.⁴⁹

Den kritiske realist fastholder nemlig, at kristendommen er unik i forhold til andre religioner og frasiger sig religiøs relativisme.⁵⁰ Samtidig efterstræbes det at respektere ethvert menneske og tage dets religion seriøst.⁵¹ Heri ligger også at indgå i dialog og lytte aktivt i en erkendelse af, at alle mennesker, som Guds skabninger, har mulighed for at erkende verden delvist. Andre religioner kan således rumme delsandheder.⁵²

Ligeledes er dialogen en del af at lære mennesker at kende, så man kan aflægge et relevant vidnesbyrd for dem.⁵³ Dialogen er altså et middel i missionen, den må dog aldrig blive målet i sig selv. Det er en opfattelse både tidligere biskop Karsten Nissen og migrant- og tidligere sognepræst, Massoud Fourouzandeh lægger navn til.⁵⁴

⁴⁴ De fleste vil dog vel betegne sig selv som kritiske frem for naive og Paul Hiebert, som betegnelsen er taget fra, ønsker da også selv at lande i denne kategori. Ligeledes gør Arne Redse. Dette materialegrundlag må altså også indføre et vist forbehold overfor den skævhed i fremstillingen, det kan have bragt med sig.

⁴⁵ Redse 2008: 108

⁴⁶ Hiebert 1994: 25; 30

⁴⁷ Hiebert 1994: 41; 47-48

⁴⁸ Redse 2008: 107-108

⁴⁹ Vestergaard (Dato ikke opgivet)

⁵⁰ Hiebert 1994: 49

⁵¹ Hiebert 1999: 114

⁵² Hiebert 1999: 114

⁵³ Hiebert 1999: 115

⁵⁴ *Kristeligt Dagblad* (Skribent ikke opgivet) 2014; *Information*: Grøndahl 2001

En gennemført kritisk-realist må samtidig, i religionsdialogen, være klar til at ændre synspunkt, i det tilfælde hvor tilstrækkelige argumenter er blevet fremført. Den kritisk-realistiske position rummer nemlig en bevidsthed om, at det personlige religiøse udgangspunkt, som ofte ligger i forlængelse af en arvet tradition, kan være fejlagtig. En sådan åbenhed vil dog ofte være svær at fastholde i praksis. At en religiøs overbevisning er givet videre gennem opvæksten gør dog ikke, at den er irrationel at fastholde for den kritiske realist. Den skal blot tages op til revision.⁵⁵

For den kritiske realist er missionens mål en radikal omvendelse til Kristus. En kontekstualisering af budskabet er en vigtig del af missionen. Samtidig kræves en forandring i den konverteredes liv.⁵⁶ Synkretisme ses nemlig som en stor fare for den kritiske realist. Det betyder også, at der trækkes en grænse overfor fællesreligiøse ritualer, som kunne sætte spørgsmålstejn ved Jesus som den eneste sande vej.⁵⁷

Denne holdning markerede flere personer i forbindelse med før omtalte mindehøjtidelighed i Københavns domkirke herunder biskopperne Steen Skovsgaard, Henning Toft Bro og Lise Lotte Rebel.⁵⁸ Sognepræst, Sørine Gotfredsen lægger ord til samme afstandtagen. Hun anser det som et folkekirkeligt knæfald for relativismen, som giver indtryk af, at domprovsten ikke anser den ene bekendelse for mere værdifuld end den anden. Ligeledes beklager hun tidsånden, hvor den som beskytter den rene kristne forkyndelse klandres for intolerance.⁵⁹

I forkyndelsen, såvel som bibeloversættelse, er den kritiske realist opmærksom på, at der blot er en svag korrespondance mellem sprog og virkelighed.⁶⁰ Derfor er det vigtigt, at budskabet kontekstualiseres.

Ud over en klar forkyndelse ønsker den kritiske realist også at møde menneskets følte behov.⁶¹ Folkekirkens mellemkirkelige råd udtrykker i deres definition af mission, at diakonien må være en del af al mission.⁶²

En kritisk-realistisk præst vil kunne føre dialog med gavnlige elementer med såvel en positivistisk som en instrumentalistisk muslim. Præsten vil også præsentere evangeliet for dem, dog vil der i begge tilfælde være nogle filtre, som gør det svært for muslimerne

⁵⁵ Redse 2008: 108–110

⁵⁶ Hiebert 1994: 49

⁵⁷ Hiebert 1999: 115

⁵⁸ *Kristeligt Dagblad*: Skovsgaard 2016; *Kristeligt Dagblad*: Birk 2016

⁵⁹ *Kristeligt Dagblad*: Gotfredsen 2016a; *Kristeligt Dagblad*: Gotfredsen 2016b

⁶⁰ Redse 2008: 107; Hiebert 1999: 109–110

⁶¹ Hiebert 1999: 109

⁶² Folkekirkens mellemkirkelige råd (Dato ikke opgivet)

at lytte til budskabet. Positivisten vil være så overbevist om sin egen position at han eller hun ikke lytter.

Instrumentalisten vil omvendt lytte, men ikke drage den konklusion at kristendommens sandhedskrav, formuleret af præsten, kunne have nogen konsekvens for vedkommende selv.

I 'Folkekirke og Religionsmøde's lytterrunde blandt moskéer i Danmark udtaler en Imam, som mange år har været engageret i dialogarbejde, hvorledes både islam og kristendom er missionerende religioner. Han har ikke et problem med det forhold, at kristne og muslimer internt betragter hinanden som vantro. Tværtimod føler han sig beslægtet med engagerede kristne og mener, at religionerne har meget at bidrage med i henhold til etik og moral i et sekulært samfund.⁶³ Denne imam formulerer en kritisk-realistisk position, som vil give et frugtbart grundlag for et møde med en kritisk-realistisk præst. En kritisk-realistisk muslim vil typisk være en traditionel muslim, med et revisionistisk syn på kristendommen. Det betyder at vedkommende anerkender Bibelens oprindelige sandhed, der dog siden er blevet korrumperet.⁶⁴ Parterne har dog her ens præmisser og et fælles grundlag for deres dialog, ligesom de begge sætter klare grænser for samarbejdet. De er fælles om at se det multikulturelle dels som en mulighed og dels som en udfordring.⁶⁵

Den stiltiende vidensdimension

'Den stiltiende vidensdimension', sådan beskriver Donald Stults det kognitive gitter som epistemologien udgør.⁶⁶ Epistemologien kan således sammenlignes med et isbjerg. Den er præsent for den enkelte i konkrete anskuelser og holdninger, men på det ubevidste plan er den ofte langt mere bestemmende end den enkelte er klar over. Den kommer til udtryk i tanke- og handlemønstre og i kommunikationen med andre. Selv sproget har kulturel prægning i sig.⁶⁷

Det slør af ubevidsthed, som ligger over epistemologien, gør at mange uenigheder inden for missionsteologi i første omgang handler mere om det epistemologiske udgangspunkt end det teologiske indhold. Selvom epistemologien kan have stor betydning for netop

⁶³ Vestergaard, Bektovic, og Mogensen 2016

⁶⁴ Mogensen 2003: 299

⁶⁵ Bektovic 2004b: 157

⁶⁶ Oversat fra "a tacit dimension of knowing"

⁶⁷ Hiebert 2009: 33; Hiebert 1994: 27

indholdet, er det vigtigt at adskille de to.⁶⁸ Hvis ikke dette sker, kan både både skinenighed og skinuenighed holdes i live.

Et eksempel på dette ses i førømtalte debat om mission og omvendelse. Langt de fleste i folkekirken kan sige, at de går ind for mission, men med det mener de mange forskellige ting. Da Kristeligt Dagblad udspørger biskopperne om emnet udtaler f.eks. Karsten Nissen, at mission er kirkens forpligtigelse til at gøre mennesker til disciple af Jesus. Marianne Christiansen derimod beskriver blot mission som sendelse og henviser til begrebets renæssance inden for erhvervslivet.⁶⁹ Disse udtalelser kan godt forenes, men udtrykker dog alligevel en markant vægtlægningsforskel, som kunne antyde helt forskellige teologier.

Sådanne forskellige missionsteologiske opfattelser vil være svære at udrede med en positivist. Vedkommende vil nemlig fornægte at have nogen hermeneutik, men hævde at han eller hun blot læser Bibelens ord, og ikke har nogen fortolkning.⁷⁰ Tidligere så vi også, hvordan der, for positivisten, er fuld korrespondance mellem hans eller hendes opfattelse og en objektiv virkelighed. Der er altså tale om en nærmest "perfekt" epistemologi. Eller måske snarere en blindhed overfor netop epistemologien og dens betydning. Det kan i missionssituationen betyde, at modtageren i realiteten forstår et helt andet budskab end det, der ønskes kommunikeret. Fordi positivisten hverken har sat sig ind i modtagerens kultur eller epistemologi opleves hans eller hendes forkyndelse ofte irrelevant og i nogle tilfælde direkte uforståelig.

Instrumentalisten har også en blindhed over for sin egen epistemologi. Selvfølgelig er nemlig, at han eller hun lever op til sit eget krav om, i mangfoldighedens navn, at tolerere enhver anskuelse. Dog er instrumentalisten ofte skarpt afvisende over for grænsedragning og mislykkes derved i at rumme dem, som er tilhænger af en realisme, der ikke anerkender alle synspunkter som lige gyldige. Der hvor instrumentalisten således ikke ønsker at acceptere udsagn om én universel sandhed, kan det blive problematisk for religionsfriheden.⁷¹ Det ses der et eksempel på, når sognepræst Mariann Dyhrberg Christensen udtaler, at hun ikke ønsker at lave dåbskurser for de asylansøgere, som ønsker at konvertere.⁷² Hun gør det muligvis ud af omsorg for deres humanitært

⁶⁸ Hiebert 1999: 56; Hiebert 1994: 31–32

⁶⁹ *Kristeligt Dagblad*: Schou 2014

⁷⁰ Hiebert 1994: 27

⁷¹ Redse 2008: 105–106

⁷² *Jyllands Posten*: Vibjerg og Vestergaard 2015

skrøbelige situation, dog fratager hun dem muligheden for at tillægge en konversion til kristendommen en reel og afgørende betydning.

Den manglende forståelse for andre epistemologiske positioner kan også resultere i, at instrumentalisten forstår andre positioners afvisning som en arrogant intolerance eller måske en personrelateret afvisning.

Den kritiske realist kan, i mødet med instrumentalisten, begå den fejl at overse, at instrumentalistens anerkendelse af buskabet ikke betyder, at vedkommende vil tage budskabet til sig parallelt med den kritiske realist selv. Hvad den kritiske realist ser som ødelæggende synkretisme, kan nemlig af instrumentalisten opfattes som en positiv mangfoldighed. Her må de epistemologiske positioner italesættes eksplicit, for at misforståelser kan udredes.⁷³

I sin ideelle form har den kritisk-realistiske position en indbygget opmærksomhed på sin egen epistemologi, som gør, at vedkommende har mulighed for at bringe emnet på banen, og der kan blive sat ord på de underliggende forudsætninger. Dette er, hvad Sørine Gotfredsen, om end i polemiske vendinger, forsøger i sin førømtalte kritik af en kirkelig mindehøjtidelighed med bl.a. koranoplæsning.⁷⁴ Hun påpeger her Anders Gadegaard og Peter Skov Jakobsens epistemologiske værdinivellering og hævder kristendommens epistemologiske universalitet. En sådan tydeliggørelse af forskellige positioner vil ligeledes være afgørende for en frugtbar samtale på tværs af religiøse observanser.⁷⁵

Den kritisk-realistiske position vil for mange fremstå som den mest reflekterede, men den findes, ligesom de andre positioner, ikke i sin rene form. Den, som betragter sig selv som kritisk realist, vil ofte have tendenser i enten en instrumentalistisk eller positivistisk retning.

Tilbage står, at uanset hvilken epistemologisk position som antages, så har den en omfattende betydning for, hvad evangeliet betyder, hvordan det formidles, og hvordan man skal forholde sig til andre religioner på ret vis. Derfor vil et øget fokus på epistemologien styrke det missionerende møde med muslimer i Danmark. En præst vil, qua sin tjeneste, have en særlig rolle og opgave i denne forbindelse. Det vil sige et ansvar for at epistemologien trækkes ud af tågen, ikke mindst i det missionerende møde med

⁷³ Redse 2008: 116

⁷⁴ *Kristeligt Dagblad*: Gotfredsen 2016a; *Kristeligt Dagblad*: Gotfredsen 2016b

⁷⁵ Redse 2008: 110

muslimen. Hvis der skal være håb for, at dette kan lykkes, må det dog også ses praktiseret i folkekirkens indre samarbejde på tværs af teologiske positioner.

Konklusion

Epistemologien kan grundlæggende deles op i tre positioner, som har hver deres tilgang til mission. Disse findes ikke som rene typer i virkeligheden, men træk fra de enkelte positioner kan udpeges hos skikkelser i folkekirkens missionerende møde.

Positivisten er selvsikker med hensyn til at have den rette overbevisning. En positivistisk præst vil således være kontant afvisende over for, at islam eller sågar andre teologiske positioner skulle have noget at byde ind med, som kunne skærpe positivisten selv. Det missionerende møde vil være præget af et radikalt kald til omvendelse, skarp konfrontation og ofte misforståelser, som har deres grund i positivistens manglende kontekstualisering af budskabet.

Instrumentalisten har en relativistisk sandhedsopfattelse, hvor religionens gyldighed kommer til at ligge i dens funktion for mennesket. Den instrumentalistiske præst vil møde muslimen med et ønske om at løse vedkommendes menneskelige problemer, og forkynde evangeliet i stor hensyntagen til vedkommendes kontekst. Præsten vil dog ikke formulere noget ultimativt sandhedskrav på kristendommens vegne. Således vil muslimer næppe konvertere på baggrund af instrumentalistisk mission, men muligvis indgå i en samfundsopbyggelig dialog.

Den kritiske realist ønsker at fastholde både kristendommens universelle sandhedskrav og respekten for den ikke-kristne. Dette ideal har sin baggrund i en tillid til, at det er muligt at erkende en objektiv virkelighed, men at denne erkendelse altid vil være præget af et subjektivt, kognitivt filter. Den kritisk-realistiske præst vil missionere for muslimen gennem både dialog, diakoni og forkyndelse. Målet med dette er, at muslimen omvender sig til kristendommen.

Epistemologien kan beskrives som en stiltiende vidensdimension, der påvirker tankemønstre, adfærd og kommunikation på et ubevidst plan. Enhver må bestræbe sig på at øge bevidstheden om, hvordan epistemologien påvirker ham eller hende i det missionerende møde for at fremme en frugtbar kommunikation. Præsten har dog et

særligt ansvar for at afdække epistemologiske positioner. En positivistisk såvel som en instrumentalistisk præst er her ofte udfordret af en manglende opmærksomhed på egen epistemologi, og hermed også på andres.

Litteratur

- Bektovic, Safet.** 2004a. *Kulturmøder og religion: identitetsdannelse blandt kristne og muslimske unge*. København: Museum Tusculanum.
- . 2004b. “Religiøs identitet og kulturmøder blandt unge i Danmark”. I *Islam, kristendom og det moderne: en antologi*, red. Lissi Rasmussen og Lena Larsen. København: Tiderne Skifter.
- Dahl, Bente Jensen.** 2016. “Næsten lige mange kristne og muslimer blandt indvandrere og flygtninge i Danmark”. *Netavisen: sameksistens.dk*.
www.sameksistens.dk/temaer/religion/religios-baggrund/ (Sidst set d.16/5/2016).
- Folkekirkens mellemkirkelige råd.** (Dato ikke opgivet). “Hvad er mission?” *Folkekirkens mellemkirkelige råd*. www.interchurch.dk/aktiviteter/mission/hvad-er-mission (Sidst set: 16/5/2016).
- Hauge, Hans.** 2003. “The Danish Church Responds to Multireligiosity”. I *Theology and the Religions: A Dialogue*, red. Viggo Mortensen. Grand Rapids, Michigan / Cambridge, U.K.: William. B. Eerdmans Publishing Company.
- Hiebert, Paul G.** 1994. *Anthropological Reflections on Missiological Issues*. Grand Rapids, Michigan: Baker Books.
- . 1999. *The Missiological Implications of Epistemological Shifts: Affirming Truth in a Modern/Postmodern World*. Harrisburg, Pennsylvania: Trinity Press International.
- . 2009. *Transforming Worldviews: An Anthropological Understanding of How People Change*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic.
- Information:* **Bennike, Christian.** 2016. “Ideen om den kollektive muslim er et perverst fantasiobjekt”, 5. januar. www.information.dk/indland/2016/01/ideen-kollektive-muslim-perverst-fantasiobjekt (Sidst set: 16/5/2016).
- Information:* **Grøndahl, Malene.** 2001. “Biskop: Mission vigtigere end dialog”.
www.information.dk/2001/10/biskop-mission-vigtigere-dialog (Sidst set: 16/5/2016).
- Jyllands Posten:* **Vibjerg, Thomas, og Morten Vestergaard.** 2015. “Mission blandt asylsøgere deler kirken”, 21. december. www.jyllands-posten.dk/indland/ECE8321928/Mission-blandt-asyls%C3%B8gere-deler-kirken/ (Sidst set: 16/5/2016).

Kristeligt Dagblad: **Birk**, Christian. 2016. "Biskopper i sjælden debat om Koranen i kirken", 20. april. www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/biskopper-i-sjaelden-debat-om-koranen-i-kirken (Sidst set: 16/5/2016).

Kristeligt Dagblad: **Gotfredsen**, Sørine. 2016a. "Koranens indtog i folkekirken er absurd", 4. marts. www.kristeligt-dagblad.dk/debat/misforstaaet-tolerance.-koranens-indtog-i-folkekirken-er-absurd (Sidst set: 16/5/2016).

———. 2016b. "Teologisk vrøvl om forholdet til en kristusfornægtende religion", 12. marts. www.kristeligt-dagblad.dk/debat/naar-koranen-bliver-til-kristen-mission.-teologisk-vroevl-om-fo (Sidst set: 16/5/2016).

Kristeligt Dagblad: **Jensen**, Anne Katrine Gottfred. 2014. "For og imod: Er tiden til omvendelsesmission?", 3. januar. www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/og-imod-er-tiden-til-omvendelsesmission (Sidst set: 16/5/2016).

Kristeligt Dagblad: **Schou**, Kim. 2014. "Dokumentation: Det forstår syv biskopper ved mission og omvendelse", 15. januar. www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/dokumentation-det-forst%C3%A5r-syv-biskopper-ved-mission-og-om (Sidst set: 16/5/2016).

Kristeligt Dagblad: **Skovsgaard**, Steen. 2016. "Biskop: Nej til fællesbøn, ja til fællesskab", 23. april. www.kristeligt-dagblad.dk/debat/nej-til-faellesboen.-ja-til-faellesskab (Sidst set: 16/5/2016).

Kristeligt Dagblad (Skribent ikke opgivet). 2014. "Folkekirken støtter dialog – ikke mission", 3. september. www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/2014-09-03/folkekirken-st%C3%B8tter-dialog-men-ikke-mission (Sidst set: 16/5/2016).

Mogensen, Mogens S. 2003. "Conversion between Islam and Christianity in a Danish Context". I *Theology and the Religions: A Dialogue*, red. Viggo Mortensen. Grand Rapids, Michigan: William. B. Eerdmans Publishing Company.

Redse, Arne. 2008. "Epistemological Basis in Interfaith Dialogues – a Neglected Issue?" *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap*. www.egede.no/sites/default/files/dokumenter/pdf/NTM_2008_2-Redse.pdf (Hentet d.: 16/5/2016).

Vestergaard, Leif. (Dato ikke opgivet). "Møde mellem kristne og muslimer". *Folkekirke og Religionsmøde*. www.religionsmoede.dk/index.php/materialer/islam/230-moede-mellem-kristne-og-muslimer (Sidst set: 16/5/2016).

Vestergaard, Leif, Safet Bektovic, og Mogens S. Mogensen. 2016. *Rapport fra lytterunde blandt muslimske organisationer og moskeer.* Århus: Folkekirke og Religionsmøde. www.religionsmoede.dk/images/religionsmoede/filer/rapporter/rapport-lytterunde-muslimmer-1.pdf (Hentet d.: 16/5/2016).